

Відгук

**офіційного опонента, доктора історичних наук, професора
Добржанського Олександра Володимировича,
на дисертацію Дарморіз Соломії Юрїївни
«Діяльність «Дирекції мит у Львові» (1922–1927 рр.)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 «Історія та археологія»
в галузі знань 03 «Гуманітарні науки»**

Актуальність теми. Серед важливих проблем історії Галичини міжвоєнного періоду, що заслуговують на окреме наукове дослідження, варто виокремити тематику, пов'язану з вивченням діяльності Дирекції мит у Львові упродовж жовтня 1922 – листопада 1927 рр., яка поширювала свою діяльність на Львівське, Станіславівське, Тарнопільське і Краківське воєводства. Митні структури відігравали важливу роль у функціонуванні державної системи Другої Речі Посполитої, сприяли наповненню бюджету коштами, отриманими від сплати мита, контролювали законне переміщення громадян, товарів і автотранспорту, здійснювали облік на прикордонних ділянках, боролися з кримінальними порушеннями, передбаченими нормативно-правовими актами з питань митної справи та зовнішньої торгівлі тощо.

Задекларована наукова проблема є актуальною для сучасного розуміння і аналізу складних соціально-економічних процесів, які відбувалися на зазначених територіях, особливо розвитку та функціонування митних органів, які мали велике значення для прикордонних воєводств. Власне 1922–1927 рр. – це не лише час становлення митних структур Другої Речі Посполитої, але й найскладніший для неї період, зважаючи на обставини, у яких вона діяла, забезпечуючи виконання поставлених завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося в межах планів науково-дослідної

роботи кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка і є складовою частиною теми «Актуальні проблеми історії, культури, освіти, науки і техніки України» (номер державної реєстрації 011U009915).

Наукова новизна результатів не викликає застережень. У роботі вперше в українській історичній науці детально проаналізовано історіографічний доробок українських та зарубіжних науковців з теми дослідження; виявлено, опрацьовано й введено до наукового вжитку значний масив документальних джерел з архівних установ та бібліотек України й Польщі, які або зовсім не вивчалися дослідниками раніше, або ж фрагментарно, що дало можливість цілісно й системно осмислити задекларовану проблематику. Поглиблено дослідження становлення і функціонування ДМЛ окресленого періоду, виходячи з нормативно-правової бази. Набули подальшого розвитку теоретико-методологічні засади дослідження, що дали змогу поглибити вивчення категоріально-понятійного апарату, основних засад нормативно-правової бази.

Обґрунтованість наукових положень, висновків рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертації, опублікованих праць, підтверджує обґрунтованість результатів та висновків щодо «Діяльність «Дирекції мит у Львові» (1922–1927 рр.)». Структура наукової роботи побудована за проблемно-хронологічним принципом, є логічною, обґрунтованою і відповідає специфіці комплексного дослідження цього питання. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (532 позиції), додатків (1). Загальний обсяг дисертації становить 335 стор., з яких 200 стор. – основний текст

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів. Обґрунтованість та достовірність отриманих у дисертаційному дослідженні

наукових положень забезпечується коректним формулюванням мети дослідження та розробленого переліку завдань для її досягнення.

Повнота викладення результатів дисертації у працях, опублікованих авторкою. Основні положення та результати дослідження відображено в 11 публікаціях, серед яких: 4 статті у наукових фахових виданнях України (1 входить до міжнародних наукометричних баз даних Scopus, 3 – видання категорії Б); 1 – в закордонному виданні; 6 – матеріали міжнародних та регіональних наукових конференцій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації обговорено на засіданнях кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Тема дослідження апробована на Міжнародних та регіональних конференціях: IV Міжнародна науково-практична конференція «Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід» (м. Тернопіль, 13–14 травня 2022 р.). VII Międzynarodowa Konferencja Naukowa «Stanisławów i Ziemia Stanisławowska. 360 lat wspólnej historii» (online 16–17 września 2022 roku). Міжнародна науково-практична конференція «Сучасний стан та перспективи розвитку науки, освіти, технологій та суспільства» (м. Кременчук, 9 лютого 2023 р.). XIV Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Виміри сталого розвитку в теорії та практиці» (м. Конін-Ужгород-Перемишль-Херсон, 21 квітня 2023 р.). XIV Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція (м. Чернівці, 27–28 жовтня 2023 р.). Міжнародна науково-практична конференція, приурочена 110-й річниці початку Першої світової війни «Велика війна в історії людства» (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2024 р.). Наукова конференція «Історична наука у XXI столітті: виклики та перспективи» (м. Тернопіль, 16 листопада 2023 р.).

Практичне значення одержаних результатів полягає у висвітленні діяльності «Дирекції мит у Львові» окресленого періоду, що сприятиме

поглибленню вивчення досліджуваної проблеми та використанню досвіду праці митних органів в сучасних умовах суспільного розвитку. Зібраний фактологічний матеріал, джерельно-документальна база дослідження можуть бути використані в науково-дослідній роботі істориків, юристів, економістів, більш вузьких наукових дослідженнях, що стосуватимуться окремих напрямків задекларованої проблематики. Окрім того положення і висновки дисертації можуть бути використані при написанні узагальнюючих праць з історії міжвоєнної Польщі, окремих розділів навчальних посібників, підручників з історії України.

Оцінка структури дисертації. У першому розділі *«Історіографія, джерельна база та теоретико-методологічні засади дослідження»* проаналізовано історіографію наукової проблеми. Існуючі дослідження або розглядають задекларовану тему фрагментарно в контексті загальної історії, або ж зосереджуються на окремих періодах чи аспектах митної політики. У науковому обігу обмежена кількість праць, що безпосередньо присвячені функціонуванню митних інституцій, зокрема «Дирекції мит у Львові». Джерельна база дослідження є досить різноманітною. Вона охоплює архівні документи, особливо фонд Центрального державного історичного архіву України у Львові, нормативно-правові акти, службову документацію, звітність, кореспонденцію, фінансові звіти митниць, а також матеріали періодичної преси, статистичні збірники тощо. Це дає змогу простежити як організаційно-адміністративні засади роботи «Дирекції мит у Львові», так і її практичну діяльність, зокрема у сфері контролю, обліку та фіскального забезпечення державного бюджету. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять принципи історизму, об'єктивності, комплексного та міждисциплінарного підходу. У роботі використано методи історичного аналізу, порівняльно-історичний, джерелознавчий, статистичний, структурно-функціональний, а також елементи інституціонального аналізу.

У другому розділі *«Становлення митних органів»* з'ясовано ключові етапи становлення митних органів, зокрема, «Дирекції мит у Львові». Історія

формування митної системи в регіоні тісно пов'язана з політичними трансформаціями та адміністративними реформами, що відбувалися у різні періоди. Встановлено, що створення «Дирекції мит у Львові» стало логічним наслідком централізованої митної політики, скерованої на ефективний контроль над зовнішньою торгівлею та забезпеченням державних прибутків. Утворення спеціалізованих митних інституцій супроводжувалося формуванням чіткої організаційної ієрархії, запровадженням нормативної бази, а також професіоналізацією кадрового складу. Становлення митних органів відбувалося не лише як адміністративний процес, а й у відповідь на економічні виклики: зростання товарообігу, контрабандні загрози, потребу в регулюванні торгівлі та зміцненні фінансових інтересів держави.

У *третьому розділі «Організаційні засади»* проаналізовано організаційні засади функціонування «Дирекції мит у Львові», що дало змогу окреслити внутрішню структуру установи, її кадровий склад, механізми управління та взаємодії з підпорядкованими митницями й центральними органами влади. Дослідження засвідчило, що «Дирекція мит у Львові» діяла як регіональний орган митного управління, наділений повноваженнями з координації митної політики, контролю за виконанням законодавства, ведення звітності та здійснення адміністративного нагляду за митницями у своїй юрисдикції. Встановлено, що добір кадрів відбувався на основі фахових знань, а також лояльності до державної влади, що мало особливе значення в умовах політичної нестабільності. Важливим компонентом організаційних засад була налагоджена документаційна і звітна система, що давала змогу ефективно відстежувати обсяги митних надходжень, виявляти порушення та оперативно реагувати на зміни.

У *четвертому розділі «Постачання митних структур»* проаналізовано систему матеріально-технічного забезпечення митних структур, підпорядкованих «Дирекції мит у Львові». Цей аспект був ключовим для розуміння умов, у яких функціонували митні органи, та їхньої здатності ефективно виконувати службові завдання. Дослідження засвідчило, що

питання постачання охоплювало як забезпечення персоналу службовим спорядженням, технікою, канцелярським приладдям, форменим одягом, так і облаштування митних пунктів. Встановлено, що рівень постачання митних установ часто відображав загальний економічний стан держави, а також рівень пріоритетності митної справи в політиці уряду. Система постачання митних структур «Дирекції мит у Львові» була важливим індикатором ефективності її функціонування як адміністративного органу. Її аналіз дозволив краще зрозуміти умови роботи працівників, рівень організаційної спроможності та вплив матеріального чинника на загальну результативність митної служби.

Усі розділи та підрозділи та й усе дисертаційне дослідження в цілому супроводжуються необхідними й достатніми висновками. Список використаних джерел нараховує 532 позиції.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Відповідно до проведеного аналізу в системах оригінальності тексту становить: StrikePlagiarismcom 96,5 %, Turnitin 91,0 %, AntiPlagiarismnet 92,0 %.

Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації. Попри загалом, позитивну оцінку, на яку заслуговують задекларовані у роботі наміри дисертантки, доречно звернути увагу на низку побажань та рекомендацій щодо дисертаційного дослідження. У тексті роботи авторці варто було б більш детальніше дати відповідь на такі питання. По-перше, наскільки ефективною була організаційна модель митної служби на прикладі «Дирекції мит у Львові»? По-друге, якими були основні виклики у сфері постачання митних структур, і як вони впливали на функціонування установи? По-третє, яку роль відігравала «Дирекція мит у Львові» у протидії контрабанді і чи мала вона для цього достатні засоби? По-четверте, як історичний досвід роботи діяльності «Дирекції мит у Львові» може бути використаний для реформ сучасної митної системи України?

В цілому висловлені побажання не применшують наукову новизну, її практичне значення, не впливають на загально позитивну оцінку наукової праці.

Відповідність роботи встановленим вимогам. Усі положення дисертаційної роботи науково обґрунтовані, мають характер наукової новизни, а достовірність висновків забезпечена під час проведення дослідження. Поставлену автором мету й основні завдання розв'язано ґрунтовно та доказово. Твердження, винесені на захист, теоретично обґрунтовані, а їх зміст викладено в основних висновках дисертації. Структура та зміст дисертації відповідають чинним вимогам до дисертації доктора філософії з а спеціальністю 032 «Історія та археологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки». Назва роботи відповідає меті та змісту.

Загальний висновок. Дисертація Дарморіз Соломії Юріївни на тему «Діяльність «Дирекції мит у Львові» (1922–1927 рр.)», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки», є самостійним, завершеним науковим дослідженням. Актуальність обраної теми дослідження, обґрунтованість наукових положень та висновків, запропонованих авторкою рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність, достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях свідчать про самостійну роботу авторки та високий рівень підготовки дослідження.

Робота відповідає вимогам до наукової кваліфікації ступеня доктора філософії, що встановлені «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою № 44 Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року, Дарморіз Соломія Юріївна заслуговує присудження

наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки».

Офіційний опонент

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України
Чернівецького національного
університету
імені Юрія Федьковича

Олександр ДОБРЖАНСЬКИЙ

